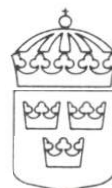

Riksdagens protokoll

1990/91:107

Måndagen den 6 maj

Kl. 12.00–12.22

Protokoll
1990/91:107

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 29 april.

Svar på interpellationer

2 § Svar på interpellation 1990/91:178 om mått på välstånd

Anf. 1 Finansminister ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Gösta Lyngå har frågat mig vad regeringen gör för att beräkna nationens och människornas välfärd och i vilken utsträckning ekologiska värderingar skall påverka det ekonomisk-politiska beslutsfattandet.

Dessa frågor berör ett viktigt område, och jag vill därför ge ett utförligt svar.

Det är ett välkänt faktum att den ekonomiska tillväxten, som den mäts i nationalräkenskaperna, bara fångar en del av verkligheten. Syftet med nationalräkenskaperna har emellertid aldrig varit att mäta välfärden i ett vidare perspektiv. Syftet är i stället att mäta samhällets produktion och inkomster. BNP är en indikator på välfärdsutvecklingen, men behöver tolkas och kompletteras med andra indikatorer för att vi skall få en bild av hur välfärden utvecklas.

Detta är ingen ny insikt. Tvärtom har Sverige sedan tidigt på 70-talet varit ledande och banbrytande när det gäller att fånga fler fasetter av verkligheten.

Svenska experter spelade en viktig roll när man inom OECD resonerade sig fram till vilka områden det var viktigt att belysa för att ge en så allsidig bild som möjligt av utvecklingen i ett land. Bilden av människors ekonomiska resurser måste kompletteras med uppgifter om välfärd, t.ex. arbete och hälsa, bostad och god miljö.

Detta arbete förs nu vidare av statistiska centralbyrån inom ramen för undersökningen av levnadsförhållandena, där ett stort urval av svenska folket intervjuas om sina villkor. Den svenska uppläggningsen har inspirerat de nordiska länderna, Österrike och Japan.

Dessa genomgångar smälts inte samman till index. Orsaken är enkel: Det finns inget objektivt sätt att bestämma vilka faktorer som skall ingå och hur stor betydelse var och en av dem skall tillmätas. Men genom att de redovisas

samlad kan var och en av oss bedöma den samlade bilden efter egna värderingar, och dra de slutsatser som är nödvändiga.

Redovisningen för de olika områdena har dessutom en annan viktig funktion. Förändringarna från det ena året till det andra ger viktiga signaler om vad olika krafter i samhället utträttat – en del utanför vår kontroll, men andra definitivt som ett resultat av vad vi fattat politiska beslut om.

Som Gösta Lyngå påpekar finns det andra som gör index. Det mest uppmärksammade exemplet under senare år är UNDPs (United Nations Development Programs), vilket redovisades i *Human Development Report 1990*. När UNDP väger samman förväntad livslängd, läskunnighet och köpkraft är det bara Japan som får ett högre värde än Sverige. Låt mig då ifrågasätta detta index på precis samma sätt som varje index kan ifrågasättas. Jag tycker att miljöns och naturresursernas kvalitet borde få mer tyngd i UNDPs index – och var skulle Sverige då hamna?

Gösta Lyngå frågar mig mer specifikt vad som görs i regeringskansliet på denna punkt.

Utgångspunkten för det arbete som vi bedriver är det synsätt som jag utvecklat och betonat i de senaste finansplanerna.

Den ekonomiska politiken skall medverka till att skapa en uthållig tillväxt. Produktion och konsumtion måste ställas om så att balansen mellan ekonomi och ekologi säkras. Åtgärder för att säkra en uthållig tillväxt är en viktig del av den ekonomiska politiken.

Men då måste vi även i detta avseende skaffa oss en god grund att stå på. Vi måste följa hur naturresurserna utvecklas och vilka miljöeffekter olika offentliga insatser får.

Just i dag får vi ett bidrag till diskussionen om hur denna kunskap skall kunna byggas upp. Jag hade i morse nöjet att få ta emot resultatet av miljöräkenskapsutredningen, som under knappt ett år haft finansdepartementets uppdrag att undersöka möjligheterna att komplettera nationalräkenskaperna med miljö- och naturresursräkenskaperna.

Utredningen redovisar bl.a. det arbete som pågår internationellt i FN, i OECD och i enskilda länder på detta område samt lämnar konkreta förslag till hur Sverige kan bidra till detta arbete. Det gäller både den fortsatta utvecklingen av miljöräkenskaper och förbättringen av statistiken över miljö- och naturresurser. Utredningen redovisar också ett förslag till ett system för olika miljöindex, som kan ge bättre signaler om tillståndet i miljön.

Som jag ser det är detta emellertid bara ytterligare ett steg. Vi behöver utveckla fler begrepp som fångar behovet av långsiktighet och allsidighet när vi använder och utvecklar samhällets resurser – produktionens maskiner och andra resurser men också naturens möjligheter och människornas kunnande. Det är en fråga som de två senaste långtidsutredningarna berört i sina diskussioner om nationalförmögenheten, där jag i höstens proposition aviserade ett fortsatt utvecklingsarbete.

En långsiktig ekonomisk expansion kräver en växande kapitalstock. En BNP-tillväxt som urholkar kapitalresurserna blir förr eller senare negativ. De kapitaltillgångar som skapar BNP brukar benämnas nationalförmögenheten. Nationalförmögenheten består inte bara av fysiskt kapital som byggnader, maskiner, infrastruktur och varaktiga konsumtionsvaror i hushållen.

Den består också av mänskligt kapital i form av antal människor och deras kunskap, hälsotillstånd, sociala institutioner, osv. Vidare består den av tillgången på naturresurser och miljöns tillstånd liksom av fordringar eller skulder gentemot utlandet.

Regeringen har under de senaste åren i en rad propositioner lagt fram förslag som alla syftar till att underhålla och öka våra samlade tillgångar. De senaste förslagen rör bl.a. miljön, folkhälsan, energi- och livsmedelsförsörjningen, utbildningen och infrastrukturen.

Dessa förslag har vi lagt utifrån den bästa kunskap som står till buds om de betingelser som kommer att krävas för en uthållig tillväxt. Den kunskapen är inte på något sätt tillräcklig. Den behöver vidgas genom bl.a. forskning och olika analyser av samspelet mellan utnyttjandet av olika slag av kapitaltillgångar.

Det är ingen lätt uppgift. Att skapa säkra mått på hur människornas kompetens eller naturresursernas kvalitet utvecklas hör till de svåraste nöterna som ekonomerna och statistikerna nu fått att knäcka, när arbetet på 1992 års långtidsutredning påbörjats. Ändå är det viktigt att försöka. Ja, det är närmast en skyldighet gentemot kommande generationer att försöka förbättra bedömningen av möjligheterna till en framtida långsiktig tillväxt, eftersom en förnuftig förvaltning av nationalförmögenheten syftar till att skapa lika goda – och helst ännu bättre – förutsättningar för välbstånd för kommande generationer.

Jag vill emellertid också betona vikten av att vi deltar i det internationella samarbetet kring dessa frågor. Jag har nämnt den viktiga roll som svenska insatser spelat i OECDs diskussioner om välfärdsindikatorer. Vi deltar också aktivt i utvecklingen av FNs regler för nationalräkenskaper, där frågorna om såväl BNP som nationalförmögenhet tas upp.

Men jag vill också nämna det arbete som OECD bedriver för att bygga upp en ekonometrisk modell, som skall åskådliggöra de ekonomiska effekterna av insatser för att minska koldioxidutsläppen. Denna modell skall komma till praktisk användning för att belysa innebörden av olika förslag som behandlas i förhandlingarna vid FNs miljökonferens i Brasilien 1992.

Sammanfattningsvis:

1. Det bedrivs ett omfattande arbete, både inom och utom regeringskansliet, för att mäta olika aspekter på människornas och landets välfärd. I internationella sammanhang är Sverige pådrivande på detta område.

2. Jag välkomnar det arbete som miljöräkenskapsutredningen gjort för att vi bättre skall kunna följa tillståndet i fråga om miljön och nyttjandet av naturresurserna. Jag hoppas att det pågående arbetet med att utveckla nationalförmögenheten som begrepp skall ge oss ett instrument, som kan bidra till en större långsiktighet i politiken, och då inte bara på ekonomins och miljöns områden.

3. Regeringen har tydligt angett utgångspunkten för samspelet mellan ekologi och ekonomi i den reviderade finansplanen: *Den ekonomiska politiken skall medverka till en uthållig tillväxt – produktion och konsumtion måste ställas om, så att balansen mellan ekonomi och ekologi säkras.*

Anf. 2 GÖSTA LYGÅ (mp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min interpellation. Den utförliga analysen visar att Allan Larsson tar frågorna om icke-mone-tära värderingar på största allvar, och det uppskattar jag verkligen.

Samtidigt bekräftar Allan Larssons redovisning att metoderna för sådana värderingar fortfarande i stor utsträckning befinner sig på utvecklingssta-diet. Det är bra att de håller på att utvecklas, det är bra att Sverige här gör en stor insats, men det är illa att dessa värderingar i så liten grad verkligen vägs in vid aktuella beslut.

Påpekandet att det inte finns något objektivt sätt att mäta och jämföra olika faktorer är visserligen riktigt, men det måste vara sämre att inte för-söka, för då tilldelar man icke-ekonomiska faktorer i praktiken värdet noll.

Låt mig för att göra problemställningen litet mera konkret ta exemplet att man vill bestämma sig för att satsa på någon förnybar energikälla för fram-drivning av motorfordon, och då är det inte själva sakfrågan utan metodfrå-gan jag vill belysa. Man jämför utvecklings- och produktionskostnader, som går att kvantifiera med priser på traditionella bränslen, som ju är kända. De fundamentala synpunkterna att man när det gäller bensin och diesel har att göra med bränslen, som bidrar till både försurningen och drivhuseffekten och som dessutom rör en begränsad naturresurs, kommer inte alls med. Ob-servera att jag medger att kvantifiering är omöjlig, men det är en dålig ursäkt för att låta viktiga argument nonchaleras.

Nu skall jag inte bara kritisera utan också försöka komma med ett kon-struktivt förslag: Vid varje redovisning som ligger till grund för beslut bör, såvitt jag kan se, förutom ekonomiska beräkningar också markeringar av andra faktorer göras i en budgetsammanställning. Det kan göras i form av plus och minus eller på annat sätt. Beslutsfattarna ser då dessa markeringar och tillmäter dem värden enligt sina – låt vara subjektiva – värderingar. Ett litet försök i den riktningen gjorde faktiskt miljöpartiet de gröna i sin senaste finansmotion, där vi gav en s.k. budgetvärdering för några poster i termer som solidaritet med naturen och solidaritet med kommande generationer, för vi ger dem olika vikter.

Herr talman! När Allan Larsson i sitt svar kritiserar användningen av in-dex som mått på välbstånd, så gör han det med motiveringen att det inte finns något objektivt sätt att bestämma vilka faktorer som skall ingå och hur stor betydelse de skall tillmätas. Låt mig då påpeka att jag inte accepterar myten om objektivitet i politiska beslut. Värderingar spelar stor roll, och värde-ringar bör spela stor roll. Däremot är det grundläggande att värderingarnas ursprung redovisas samtidigt med de data som läggs fram.

När det gäller UNDP har Mahbub ul Haq och hans medarbetare tydligt redovisat vad de står för och deras olika indicier är också sakligt definierade. De planer som ul Haq diskuterade när jag hade förmånen att träffa honom i oktober förra året inkluderar också miljöfaktorer. Det är bra. Kanske kom-mer detta med redan vid nästa redovisning. Jag delar Allan Larssons nyfi-kenhet över var Sverige skulle hamna bland världens länder, och jag hoppas att Sverige hamnar högt upp. Framför allt menar jag dock att det är viktigt att ha kunskapen om var Sverige hamnar och hur listan ser ut från år till år.

Det är sådant som borde ligga till grund för riksdagens och regeringens beslut i aktuella frågor snarare än en blind tilltro till värdet av BNP-tillväxt.

Herr talman! I svaret från finansministern uppskattar jag insikten om att det är viktigt att bevara nationalförmögenheten sådan den är uppbyggd av fysiskt kapital, mänskligt kapital, naturresurser, miljöns tillstånd och balansen gentemot utlandet. Av formuleringen får man dock intrycket att denna nationalförmögenhet skall bevaras för att underhålla en långsiktig ekonomisk expansion. Det kan väl inte vara en riktig orsaksföljd. Målet måste väl ändå vara att bevara och öka nationalförmögenheten sådan den är definierad av Allan Larsson. Ekonomin borde underordnas den målsättningen. Kan jag få ett klarläggande när det gäller själva betraktelsesättet här?

Låt mig slutligen påpeka att det är en brist att endast betrakta den svenska nationalförmögenheten i dessa sammanhang. Visserligen är Sveriges ekonomi vårt arbetsområde, men vårt ansvarsområde måste vara den globala ekonomin. Jag antar att Allan Larsson håller med mig om att utvecklingen av den globala förmögenheten ställer strikta villkor på varje lands politik. Vårt engagemang i samband med nästa års Brasilienkonferens är ett gott tecken på att vi i varje fall planerar i dessa banor.

Anf. 3 Finansminister ALLAN LARSSON (s):

Herr talman! Jag kan försäkra Gösta Lyngå att vi i de politiska besluten självfallet väger in både miljöhänsynen och välfärdssynpunkterna. Jag kan försäkra att miljöintresset i de diskussioner som vi för i regeringen är väl företrädd och gör sig gällande där.

Gösta Lyngå tog upp vad jag sade om index för beräkning av välfärden. Jag är positiv till den typen av beräkning och beskrivning. Jag vill gärna markera att det finns en viss begränsning. Jag tycker att det som UNDP har gjort är utomordentligt intressant och är värt en större uppmärksamhet. I UNDPs index finns faktorer som livslängd, kunskap och rimliga levnadsförhållanden. Det visar, som Gösta Lyngå har sagt i sin fråga, på att Sverige har en ledande position när det gäller utvecklingen av välfärden. Vi hamnar på andra plats efter Japan när man mäter välfärden med detta index. Länder som USA och västra Tyskland hamnar på nittonde resp. tolfte plats. Gör man jämförelser enbart med de västeuropeiska länderna, ligger Sverige främst med detta index som välfärdsåtgång. Sverige ligger i Västeuropa på delad första plats på fem viktiga områden: medellivslängd, läskunnighet, överlevnad upp till fem år, födslar med hälsokontroll samt spädbarnsöverlevnad. Vi kommer i Västeuropa på delad andra plats när det gäller jämställdhet på arbetsmarknaden efter Finland och när de gäller de nyföddas vikt efter Spanien. Vi kommer i Västeuropa på tredje plats när det gäller tekniker och forskare per 1 000 invånare efter Finland och Österrike, på delad tredje plats när det gäller kvinnodöd vid födslar efter Norge och Danmark och på tredje plats när det gäller kvinnornas deltagande i arbetslivet efter Finland och Danmark.

Jag delar uppfattningen att sådana index har ett värde och också speglar en värdering i samhället, som det är viktigt att framhålla. Jag ser fram emot att det kan kompletteras med andra faktorer.

Självfallet är strävan att vi skall vidmakthålla och utveckla nationalförmö-

genheten, men i mitt svar finns en markering just när det gäller den kritik som har funnits om de begrepp som vi hittills har använt i nationalräkenskaperna, att man inte tar hänsyn till den förslitning och de problem som kan finnas. Självfallet vill vi upprätthålla och utveckla samt förstärka nationalförmögenheten. Detta gäller naturligtvis också i ett globalt perspektiv. Dessa frågor diskuterades i förra veckan då jag deltog i Världsbanksmötet där man gick igenom situationen i världens länder, de framsteg som har skett på en del håll men också de bakslag som har skett i delar av världen.

Anf. 4 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag får tacka för det kompletterande svaret. I många fall har vi ganska liknande uppfattningar. När jag läst Human Development Index-tabellerna har jag också med glädje konstaterat att Sverige ligger bra till i många fall. USA ligger mindre bra till. USA hamnar på andra plats när det gäller inkomst per capita och på nittonde plats när det gäller Human Development Index. På UNDP fick man också frågor från Washington om vad det var fråga om. Det är utmärkt att sådana frågor ställs. Det är bra att vi överväger att göra en sådan kritisk betraktelse. Jag hoppas att det går lika bra när verkliga miljöfaktorer tas med.

Jag tror att finansministern säger att regeringen väger in miljöhänsyn i besluten. Men ofta syns det inte tillräckligt tydligt. Jag hoppas att det kommer att ske en tydlig invägning när det slutliga beslutet om Öresundsbron fattas. Jag hoppas också att en mycket tydlig invägning av sådana icke monetära värden tas när det slutliga beslutet om EG-medlemskap fattas. Det är viktigt att detta framgår tydligt och står till riksdagens förfogande, så att riksdagen är medveten om de konsekvenser som kan uppkomma för miljön när det gäller människors välbefinnande förutom just de ekonomiska värdena.

Jag anmärkte på ordningen i BNP-tillväxten och nationalförmögenheten beroende på att en långsiktig ekonomisk expansion kräver en växande kapitalstock enligt det svar jag fick. Det verkar som om det är fråga om en felaktig ordning. Det är väl ändå kapitalstocken, nationalförmögenheten, som är det viktiga? Det är den som kräver att BNP hålls på en viss nivå. BNP-tillväxten är inte det primära. Jag hoppas att vi är eniga på den punkten och att det bara var fråga om ett missförstånd i formuleringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1990/91:Ub189 och Ub190 till utbildningsutskottet

Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1990/91:KU21, KU34, KU37 och KU45

Skatteutskottets betänkande 1990/91:SkU32

Justitieutskottets betänkande 1990/91:JuU37

Lagutskottets betänkanden 1990/91:LU27, LU29, LU30 och LU32

Försvarsutskottets betänkande 1990/91:FöU11

Socialutskottets betänkanden 1990/91:SoU14, SoU15, SoU17 och SoU24

5 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 3 maj

1990/91:590 av *Marianne Andersson* i Vårgårda (c) till statsrådet Maj-Lis Lööw om åtgärder för att hjälpa ensamma flyktningbarn:

Flyktningbarn som kommer till Sverige far ofta illa. Antalet ensamma barn som söker asyl i Sverige är stort. Långa väntetider, frihetsinskränkningar, oklara ansvarsförhållanden och bristande hälso- och sjukvård är några av de brister som drabbar barnen svårt. En betydande ökning av antalet barn i förvar har skett trots att avsikten med de nya reglerna var att barn endast i undantagsfall skulle tas i förvar. Från vissa flyktningförläggningar rapporteras att barnen har förbjudits att ta emot besök och ha telefonkontakt med släkt och andra landsmän. Trots att barnkonventionen ställer krav på lika behandling av alla barn i ett land särbehandlas barn på flyktningförläggningar kraftigt i vårdhänseende jämfört med andra barn i Sverige.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

Vilka snara åtgärder ämnar regeringen vidta för att förbättra främst de ensamma flyktningbarnens situation i Sverige?

1990/91:591 av *Hans Dau* (m) till statsministern om persontrafiken på inlandsbanan:

Inlandsbanan utgör en livsnerv för turisnäringsen i Norrlands inland under sommarmånaderna. Att då lägga ner persontrafiken på banan den 10 juni, just när turistsäsongen inleds, liknar ett försök att döda inlandsturismen. Landshövding Sven Johansson har därför, på uppdrag av en enhällig länsstyrelse, undersökt möjligheterna att fortsätta persontrafiken i första hand under innevarande års sommarsäsong.

Landshövdingens sonderingar visar att detta skulle vara genomförbart med mycket begränsade resurstillskott. Han föreslår att statssekreteraren i kommunikationsdepartementet, SJ-chefen och banverkets chef bildar en grupp där Sven Johansson ställer upp med sin kunskap i ärendet. På en vecka

anser han trafiken skulle kunna vara räddad. Problemet är att kommunikationsminister Georg Andersson är låst i sitt ställningstagande och definitivt bestämt sig för att lägga ner persontrafiken på inlandsbanan. Johansson föreslår därför att statsministern tar över ärendet.

Min fråga till Ingvar Carlsson:

Är statsministern beredd att överta ansvaret för handläggningen av inlandsbanan på det sätt som landshövding Sven Johansson föreslagit?

1990/91:592 av *Margit Gennser* (m) till statsrådet Erik Åsbrink om momsbeläggning av transaktioner inom allemansfonderna m.m:

Enligt uppgifter i Dagens Industri av den 2 maj 1991 kräver RSV att transaktioner inom allemansfonderna, aktiefonderna m.m. skall momsbeläggas. Vi har tidigare sett vilka skador denna typ av beskattning har åsamkat aktiehandeln i vårt land. Nu befaras att hushållens sparande i ökande utsträckning kommer att kanaliseras till utländska fonder. Det är därför av största vikt att RSVs krav tillbakavisas direkt.

Avser statsrådet att avvisa RSVs krav vad gäller momsbeläggning av aktiefonder, allemansfonder m.m.?

6 § Kammaren åtskildes kl. 12.22.

Förhandlingarna leddes av talmannen.

Vid protokollet

OLOF MARCUSSEN

/Barbro Karlsson

Måndagen den 6 maj

1 § Justering av protokoll	1
2 § Svar på interpellation 1990/91:178 om mått på välstånd	1
Finansminister Allan Larsson (s)	
Gösta Lyngå (mp)	
3 § Hänvisning av ärenden till utskott	6
4 § Förnyad bordläggning	7
5 § Anmälan om frågor	
1990/91:590 av Marianne Andersson i Vårgårda (c) om åtgärder för att hjälpa ensam flykingbarn	7
1990/91:591 av Hans Dau (m) om persontrafiken på inlandsbanan	7
1990/91:592 av Margit Gennser (m) om momsbeläggning av transaktioner inom allemansfonderna m.m.	8

